

Віктор ЯРУЧИК (Viktor IARYCHYK)

Волинський національний університет ім. Лесі Українки
Lesya Ukrainka Volyn National University
ORCID 0000-0002-9314-944X
iaruchyik@gmail.com

Світлана СВІРЖЕВСЬКА (Svitlana SVIRZHEVSKA)

Волинський національний університет ім. Лесі Українки
ORCID 0000-0002-9437-0007
SV_Svirzevska@gmail.com

Особливості фемінізму в українській літературі кінця XIX – початку XX століття

Features of feminism in Ukrainian literature late XIX – early XX century

The article deals with the topic of feminism in Ukrainian literature in the period of the frontier. This is one of the leading themes of Ukrainian literature. For women the XIX century was a turning point. At first they manifested themselves in literary activity, later – in the fields of science, art, social, economic, political life of society. For the first time in Ukrainian literature Olga Kobylyanska raises the topic of emancipation of women from middle social strata. The issue of the women's movement as a social phenomenon has attracted and continues to attract attention of many researchers. In Ukraine, as in other European countries, it became widespread in the second half of the XIX century. The initiators of the women's movement advocated the need to give women equal rights with men in professional, social and political life.

Key words: literature, feminism, Olga Kobylyanska, Lesya Ukrainka, Olena Pchilka, Ivan Franko, Natalia Kobrynska, emancipation

У статті йдеться про тему фемінізму в українській літературі у період порубіжжя. Це одна з провідних тем української літератури. Спершу вони себе проявили в літературній діяльності, пізніше – у сферах науки, мистецтва, громадського, економічного, політичного життя суспільства. Уперше в українській літературі тему емансипації жінки з середніх соціальних верств порушує Ольга Кобилянська. Питання жіночого руху як суспільного явища привертало і продовжує привертати увагу багатьох дослідників. В Україні, так як і в інших країнах Європи, він набув поширення в другій половині

XIX століття. Ініціаторки та учасниці жіночих рухів відстоювали необхідність надання жінкам рівних із чоловіками прав у професійному, суспільному та політичному житті.

Ключові слова: література, фемінізм, Ольга Кобилянська, Леся Українка, Олена Пчілка, Іван Франко, Наталія Кобринська, емансипація

Питання жіночого руху як суспільного явища привертало і продовжує привертати увагу багатьох дослідників. В Україні, так як і в інших країнах Європи, він набув поширення в другій половині XIX століття. Ініціаторки та учасниці жіночих рухів відстоювали необхідність надання жінкам рівних із чоловіками прав у професійному, суспільному та політичному житті. Жінки здебільшого об'єднувалися задля спільної просвітницької, літературної, благодійної діяльності. У цих галузях вони могли себе хоч якось реалізувати, заявити про себе в суспільстві. Досить часто жіночий рух називають емансипацією або фемінізмом, але ці поняття не є тотожними і їх потрібно розмежовувати.

Емансипація є більш широким поняттям. У „Словнику гендерних термінів” подано таке визначення: емансипація (від лат. *emancipatio* – звільнення сина від влади батька) – звільнення від будь-якої залежності, скасування будь-яких обмежень, зрівняння в правах. Звідси, емансипація жінок – це надання жінкам рівноправності в суспільному, трудовому та сімейному житті¹.

Якщо емансипація є процесом, що передбачає звільнення від залежності і гніту, то фемінізм – це суспільно-політичний рух, метою якого є надання жінкам всієї повноти громадянських прав на рівні з чоловіками.

Ми знайшли понад 300 тлумачень терміна „фемінізм”. Ранні феміністки не використовували цього слова і називали себе захисницями прав жінок. Французький теоретик-соціаліст Шарль Фур'є вперше використав дефініцію „фемінізм” у науковому середовищі.

У словнику Мерієм Вебстер зафіксовано такі два визначення фемінізму: 1) теорія політичної, економічної, соціальної рівності статей; 2) організована діяльність на захист жіночих прав та інтересів. Мирослава Дядюк у своїй монографії „Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині” пише, що „фемінізм (від. лат. *femina* – жінка) – інтелектуальний та суспільно-політичний рух, що виступає за розширення прав і ролі жінок у суспільстві”².

На думку кандидатки соціологічних наук Тамари Марценюк, „фемінізм – це соціальна теорія і критика патріархату як несправедливого суспільного устрою та рух, який бореться за подолання гендерної дискримінації та несправедливості. Фемінізм – це боротьба за рівні права і можливості жінок і чоловіків. Нічого радикального як для ХХІ століття, типовий ліберальний напрямок думки”³.

¹ З. Шевченко, *Словник гендерних термінів*, Черкаси 2016, с. 124.

² І. Ладика, *До питання визначення терміна „Фемінізм”* [в:] „Соціально-гуманітарний вісник”, Вип. 26–27, 2019, с. 61–62.

³ *Ibidem*, с. 62.

Феміністична традиція представлена насамперед такими іменами як Наталя Кобринська, Ольга Кобилянська, Олена Пчілка, Леся Українка, Іван Франко, Михайло Павлик та ін.

С. Павличко у своїй праці „Дискурс модернізму в українській літературі” так схарактеризувала вихід на світову арену нової жіночої літератури: „Жінки-письменниці цього переломного часу не тільки відкинули, зруйнували патріархальні образи імперсональних жінок, які домінували в національній культурі XIX століття, але й зруйнували міф про жіночу пасивність, слабкість, та про одвічну чоловічу активність, поставили під сумнів усе – від існуючих суспільних норм до лінгвістичної традиції”⁴.

Н. Зборовська зауважила, що фемінізм „руйнував цнотливість, святенництво і прагнув зазирнути туди, куди боявся дивитися традиційний письменник-народник”⁵.

Першою феміністкою в Галичині вважають Наталю Кобринську. Її життєвою метою стала просвітянська діяльність, організація жінок задля їхнього самовдосконалення і підняття свідомості, реалізація ідей фемінізму через літературу. Чоловік письменниці, священник Теофіл Кобринський, був однодумцем і у всьому її підтримував. Саме він познайомив дружину із працею британського філософа Джона Стюарта Мілля „Про неволю жінок”. Н. Кобринська усвідомлювала надзвичайно важливе значення художньої літератури, була впевнена, що через реалістичні твори жінки краще зрозуміють своє становище в суспільстві. За її ініціативи було створено „Товариство руських жінок”, яке 8 грудня 1884 року скликало загальні збори у Станіславові. З цього дня починає свій відлік часу організований жіночий рух в Україні.

І. Франко підтримував Н. Кобринську в культурно-громадських заходах, у справах жіночого руху, у видавництві збірників. На честь створення товариства він написав алегорію „Женщина” з привітанням:

„Хай чоловік її своєю баче,
У всьому рівною собі, і їй
Не молитися, та не клене й не плаче.
Нехай вона по стежці життєвій
Іде з ним спільно, думає і вчиться,
Учасниця всіх трудів, втіх, надій”⁶.

Учасники товариства виступали з промовами про тодішнє становище жінки в Україні та феміністичний рух Європи, популяризували нові ідеї та впливали

⁴ С. Павличко, *Дискурс модернізму в українській літературі*, Київ 1999, с. 87.

⁵ Н. Зборовська, *Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури*, Київ 2006, с. 245.

⁶ Ю. Михальський, *Наталя Кобринська та ідеологія жіночої емансипації кінця XIX – початку XX ст.* [в:] *Вісник Львівського торгівельно-економічного університету*, Вип. 14, 2016, с. 31.

на розвиток „жіночого духу” засобами літератури. На думку Н. Кобринської, „література була дієвим засобом впливу на жіночий рух, вірним образом ясних і темних сторін суспільного ладу, його потреб і недостатків. Вона зазначає фази суспільного розвою, по ній можна судити, що вже здобуте, а що здобувається”⁷.

У своїй творчості і публіцистичних виступах письменниця показала життя жінки, позбавленої прав на вищу освіту, громадську і політичну діяльність. Н. Кобринська надихала жінок боротися за свої права, зокрема здобувати освіту, брати активну участь у розвитку суспільства, задовольняти свої соціальні, духовні, політичні і особисті потреби. Вона займалася активною громадською діяльністю, організовувала збори підписів за право жінок навчатися в університетах і гімназіях, підняла питання щодо організації дитячих садків.

Наталя Кобринська разом з Оленою Пчілкою власними зусиллями і коштами видали альманах феміністичного спрямування „Перший вінок” 1887 року. Видання збірника стало знаковою подією в історії української культури. Новий альманах містив публіцистичні, прозові і поетичні твори сімнадцяти жінок-письменниць: Наталі Кобринської, Олени Пчілки, Ганни Барвінок, Лесі Українки, Софії Окуневської, Людмили Старицької-Черняхівської, Дніпрові Чайки, Ольги Франко, Анни Павлик, Катерини Павлик-Довбенчук, Уляни Кравченко та ін. Слід зазначити, що не всі твори „Першого вінка” мали високу художню цінність і феміністичне спрямування, однак його вихід залишив глибокий слід в історії розвитку жіночої емансипації.

У збірнику було надруковано програмові публіцистичні статті Наталі Кобринської, в яких вона висловила свої погляди на жіночий рух. Спеціально для видання Олена Пчілка написала повість „Товаришки”, в якій порушила жіноче питання щодо становища жінки в родині та суспільстві. Письменниця поєднала тему емансипації жінки з осмисленням ролі інтелігенції в суспільному житті, паралельно зобразивши двох героїнь – Любу Калиновську та Раїсу Братову. Їхній життєвий вибір базується на рівноправності жінки в освіті, науці, професійній діяльності⁸.

За словами С. Павличко, „Наталя Кобринська – письменниця, що на початку 80-х років XIX століття стояла біля витоків нового стилю, нового способу мислення і нових ідей, а саме ідей фемінізму”⁹.

Згодом ці ідеї майстерно були розвинуті Ольгою Кобилянською, яка присвятила Кобринській свою першу феміністичну повість „Людина”. Під час засідання „Товариства руських жінок на Буковині” письменниця у своїй промові

⁷ І. Лукач, *Аналіз феміністичних ідей у суспільно-політичній публіцистиці Наталії Кобринської* [в:] „Вісник Дніпропетровського університету”, Т. 21, Вип. 23 (3), с. 130.

⁸ Н. Лисенко-Ковальова, *Духовна та інтелектуальна емансипація жінки у творах Олени Пчілки* [в:] „Питання літературознавства”, Вип. 78, 2009, с. 326.

⁹ С. Павличко, *Ор. cit.*, с. 125.

„Дещо про ідею жіночого руху” висловила погляди на роль жінки в тогочасному суспільстві, подала ідею емансипації з власної точки зору.

Для Лесі Українки жіноча тема в феміністичному прочитанні була „частиною загального пориву людини до емансипації, визволення, свободи, і відтак центральною лінією її творчості та інтелектуальних пошуків”¹⁰. Вона написала статтю „Нові перспективи і старі тіні” з підзаголовком „Нова жінка західноєвропейської белетристики”, тим самим започаткувавши феміністичний дискурс в літературній критиці. В одному із листів до Ольги Кобилянської письменниця висловила свою думку щодо ставлення галичан до жінок: „...все вони дивляться на нас згори вниз, або знизу вгору, а щоб так просто нарівні – роду! А те, що говорять про становище галицьких жінок в товаристві, то це якась неволя, і, можливо, я скоріше на каторгу пішла би, а ніж згодилася би на таке життя”¹¹.

Леся Українка систематично займалась самоосвітою і вважала, що жінка повинна мати свої права на особисте життя, тіло і гроші. Вона не жила за стереотипами суспільства. Певний час Леся Українка перебувала з чоловіком Климентієм Квіткою в цивільному шлюбі всупереч тодішнім традиціям, який був ще й молодшим від неї на 9 років. Хоч сім'я письменниці і була заможною, вона сама намагалася заробляти гроші і розпоряджатися ними. Ми знаємо Лесю Українку як сильну особистість, такими постають і героїні її творів.

У творчості Лесі Українки чітко простежуються феміністичні мотиви. Письменниця змальовує тип абсолютно нової жінки, яка сама творить свою долю. Їй вдалося позбавити свою літературну героїню статусу рабині. Персонажі Лесі Українки мають власну думку і власне бачення світу. В образах Касандри („Касандра”), Мавки („Лісова пісня”), Міріам („Одержима”), Донни Анни („Камінний господар”), Оксани („Бояриня”) втілено ідею жіночої свободи. Таким чином, своїм життєвим прикладом і творчістю Леся Українка розвіяла міф про жіночу слабкість і пасивність, заявила про право бути почутою, самостійно обирати свій шлях.

Активною учасницею жіночого руху була і Софія Окуневська, перша жінка-лікарка в Австро-Угорщині і перша українка, яка здобула університетську освіту і стала доктором медицини. Вона наполегливо займалась самоосвітою, вільно володіла кількома мовами, грала на роялі і навіть дебютувала в літературі. Її оповідання „Пісок, пісок” і розвідка „Родинна неволя жінок в піснях і обрядах весільних” були опубліковані в „Першому вінку”. Софія Окуневська захоплювалась ідеями емансипації, активно пропагувала питання рівноправності жінок у суспільстві.

Розширення освітніх можливостей жіноцтва, що забезпечило б реалізацію на професійній ниві, було одним з основних завдань жіночого руху. Причиною

¹⁰ *Ibidem*, с. 125.

¹¹ Л. Смоляр, *Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. Сторінки історії*, Одеса 1998, с. 316.

виникнення таких жіночих товариств Західної України як „Жіночий кружок” (Коломия, 1893); „Жіноче товариство” (Городенці, 1894); „Общество русских женщин” (Буковина, 1894); „Жіночий кружок” (Тернопіль, 1896); „Жіноча читальня” (Долина, 1901); „Кружок українських дівчат” (Львів, 1901); „Жіноча громада” (Львів, 1908); „Союз Українок” (1917) був незадовільний стан жіночої середньої та вищої освіти¹².

Вищі навчальні заклади були доступними лише для доньок духовенства, дворян і чиновників. Представниці середніх верств освіти здобували переважно вдома, для селянок вона залишалась практично неможливою.

Жінка тогочасного суспільства цілком залежала від батька, а згодом – чоловіка. Круг її інтересів часто обмежувався „теорією” трьох „К” (німецьке Kirche, Küche, Kinder – церква, кухня, діти). Тому проблема ранніх, примусових, шлюбів тісно поєднувалася із пропагандою жіночої освіти. З цієї точки зору цікавими є думки відомої поетеси Марійки Підгірянки: „Як я здала матуру (випускний іспит), втішилася, що буду учителькою, що буду самостійно жити, працювати для народу. Найбільше тішило мене, що не мушу чекати чоловіка. Свобідно можу вибрати собі по своїй душі друга, а не мушу брати, що трафиться”¹³. Прагнення жінки до освіти українські письменники і письменниці розглядали як основну засаду емансипації особистості.

Важливу роль у формулюванні й розкритті ідей емансипації в громадському русі та літературі відігравали Іван Франко, Михайло Павлик, Іван Нечуй-Левицький, Панас Мирний та інші представники так званого чоловічого письменства, яке хоч і має певні відмінності з жіночою літературою, проте їх об’єднує тодішня літературна епоха, спільні рамки стильових тенденцій.

Тема жіночої свободи, вільної любові віддзеркалилась у творчості І. Франка в образі Анни („Украдене щастя”), М. Павлика („Ребенщукowa Тетяня”), І. Нечуя-Левицького в образі Надії Мурашкової („Над Чорним морем”), Панаса Мирного („Бурлачка”, „Повія”, „Лихий попутав”). Головні героїні творів, які відрізняються емоційно-почуттєвими станами, внутрішнім світом і особистими долями, поєднані ідеєю індивідуальної свободи життя, високим рівнем життєвої активності, яка проявляється на шляху боротьби проти філістерства і пристосуванства¹⁴.

І. Франко став редактором першого жіночого альманаху, анонсував і рецензував „Перший вінок” в численних публікаціях, розробляв теоретичні засади фемінізму в низці літературознавчих статей, реалізовував у практичній діяльності. У працях „Українська альманахова література”, „Альманах чи газета?”,

¹² О. Ковальчук, *Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19-го – початок 20-го століття)* [в:] „Людинознавчі студії. Педагогіка”, Вип. 5, 2017, с. 66.

¹³ О. Дрогобицька, *Як 100 років тому жінки у Галичині за себе боролися*, <https://report.if.ua/istoriya/yak-100-rokiv-tomu-zhinky-u-galychyni-za-sebe-borolysya-foto/>, [21.01.2022].

¹⁴ Б. Гончаренко, *Ідеї жіночої емансипації в українській та польській літературах другої половини XIX ст.* [в:] *Київські полоністичні студії*, Т. 22, 2013, с. 252.

„З останніх десятиліть XIX віку”, „Нарис українсько-руської літератури до 1890 року” він висловив свою позицію щодо жіночого руху в Галичині.

У першій статті письменник розглядав українську пресу на літературну тематику. Пожвавлення альманахової літератури в Галичині він пояснював австрійським законом про пресу, згідно з якого періодичні видання підлягали обов’язковій цензурі, а неперіодичні книги – ні. „Дуже втішне явище є зростання свідомості наших жінок, які тепер приступили до видання „Жіночого альманаху”, який можна сподіватися, буде редагуватися в дусі тих ідей, що проголошені в моїй промові”¹⁵. У статті „Альманах чи газета?” він обґрунтував свою думку щодо жіночих видань, навів аргументи на захист повновартісного жіночого часопису. І. Франко вважав, що жіноча газета, навіть якщо вона виходитиме щомісяця 1 аркушем, буде більш корисною з практичної точки зору, ніж неперіодичний збірник.

Тему емансипації І. Франко порушував не лише в літературно-критичних та публіцистичних працях, а й розкривав у художніх творах. Емансипаційні мотиви наявні в численних повістях та оповіданнях письменника („Перехресні стежки”, „Для домашнього огнища”, „Сойчине крило”, „Маніпулянтка”). Таким чином, ідеї, висловлені в теоретичних працях, знаходять своє логічне продовження у художніх творах літературного критика і письменника.

Письменник цікавився жіночим рухом, не залишався осторонь, проте ставився до нього неоднозначно. З одного боку, він підтримував емансипаційний рух, був теоретиком і практиком, а з іншого – не поділяв окремих положень і ставився критично.

Жіноча преса активно розвивалася на західноукраїнських землях. Створювалося чимало товариств та гуртків, видавались альманахи. За словами дослідника Степана Костя, перші видання для жінок з’явилися раніше, ніж почався сам жіночий рух. У 1853 р. С. Шехович почав видавати журнал „Лада”, а у 1868–1870 рр. – журнал „Русалка”. Н. Кобринська зі сторонньою допомогою організувала видавництво „Жіноча бібліотека” і видала перший випуск жіночого альманаху „Наша доля” у 1893 р. У ньому містилися матеріали про дитячі садки, стаття про досягнення жінок у Російській імперії (дещо перебільшені), оповідання Ганни Барвінок „Правнучка Баби Борця”. Пізніше з’явилося ще два випуски „Жіночої долі”, в яких Кобринська висловила свою думку щодо соціалізму і жіночого питання. Гурток українок у Львові у березні 1908 р. почав видавати журнал „Мета”. Згуртування галицького жіноцтва та встановлення кращого контакту із жінками Наддніпрянщини стало їхньою ціллю. В журналі друкувалися статті про англійських і турецьких жінок, висвітлювалися погляди на жіноче питання Клари Цеткін, містилися тут і рецензії на працю Томаша Масарика „Становище жінки в родині та в громадському житті”, коротка стаття

¹⁵ М. Павлюх, *Іван Франко і жіночий рух Галичини* [в:] „Українське літературознавство”, Вип. 72, 2010, с. 9–10.

Івана Крип'якевича про роль жінок в українській історії¹⁶. Видання для жінок значно розширювали їхній світогляд і спонукали до роздумів над життям, рішучих дій щодо покращення їхнього становища у суспільстві.

Хоч емансипація не вирішувала проблему жінок у суспільстві, однак ставить на перший план індивідуальний вибір особистості. Власне сама людина обирає, яку їй зайняти життєву позицію, як себе реалізувати в професійній чи суспільно-корисній діяльності, і чи взагалі вона має в цьому потребу.

Слід зазначити, що український жіночий рух був складовою частиною загальноєвропейського. Жінки об'єднувалися, писали і говорили про свої права та можливості в кожній європейській країні. Фемінізм не був запозиченим, він мав своє коріння, своїх засновниць і лідерів думок в Україні.

LITERATURA / REFERENCES

- Гончаренко Б., *Ідеї жіночої емансипації в українській та польській літературах другої половини XIX ст.* [в:] Київські полоністичні студії, Т. 22, 2013, с. 252. [Gončarenko B., *Īdeĭ žinočoi emansipacĭi vukraĭns'kij ta pol's'kij literaturah drugoi polovini XIX st.* [v:] Kiĭvs'ki polonistični studĭi, T. 22, 2013, s. 252.]
- Дрогобицька О., *Як 100 років тому жінки у Галичині за себе боролися*, <https://report.if.ua/istoriya/yak-100-rokiv-tomu-zhinky-u-galychyni-za-sebe-borolysya-foto/>, [21.01.2022]. [Drogobic'ka O., *Āk 100 rokiv tomu žinki u Galičini za sebe borolisâ.*]
- Зборовська Н., *Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури*, Київ 2006, с. 245. [Zborovs'ka N., *Kod ukraĭns'koĭ literaturi:Proekt psihoistorĭi novitn'oi ukraĭns'koĭ literaturi*, Kiĭv 2006, s. 245.]
- Ковальчук О., *Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина 19-го – початок 20-го століття)* [в:] „Людознавчі студії. Педагогіка”, Вип. 5, 2017, с. 66. [Koval'čuk O., *Pričini ta peredumovivini knennâ žinočogo ruhu v Ukraĭni na prikladĭ žinočih tovaristv (druga polovina 19-go – počatok 20-go stolittâ)* [v:] „Lûdinovnavčĭ studĭi.Pedagogika”, Vip. 5, 2017.]
- Ладика І., *До питання визначення терміна „Фемінізм”* [в:] „Соціально-гуманітарний вісник”, Вип. 26-27, 2019, с. 61–62. [Ladika Ī., *Do pitannâ viznačennâ terminâ „Femĭnizm”* [v:] „Social'no-gumanitarnij visnik”, Vip. 26-27, 2019, s. 61–62.]
- Ладика І., *Медійний аспект становлення фемінізму у світі та в Україні* [в:] „Соціально-гуманітарний вісник”, Вип. 28, 2019, с. 21. [Ladika Ī., *Medĭijnij aspekt stanovlennâ feminizmu u svitĭ ta v Ukraĭni* [v:] „Social'no-gumanitarnij visnik”, Vip. 28, 2019, s. 21.]
- Лисенко-Ковальова Н., *Духовна та інтелектуальна емансипація жінки у творах Олени Пчілки* [в:] „Питання літературознавства”, Вип. 78, 2009, с. 326. [Lisenko-

¹⁶ І. Ладика, *Медійний аспект становлення фемінізму у світі та в Україні* [в:] „Соціально-гуманітарний вісник”, Вип. 28, 2019, с. 21.

- Koval'ova N., *Duhovna taïntelektual'na emansipaciâ žĩnki u tvorah Oleni Pčĩlki* [v:] „Pitannâ literaturoznavstva”, Vip. 78, 2009, s. 326.]
- Лукач І., *Аналіз феміністичних ідей у суспільно-політичній публіцистиці Наталії Кобринської* [в:] „Вісник Дніпропетровського університету”, Т. 21, Вип. 23 (3), с. 130. [Lukač Ī., *Analiz femĩnistĩchnĩh idej ususpĩl'no-polĩtičnĩj publicističĩ Natalĩĩ Kobrĩns'koĩ* [v:] „Visnik Dnĩpropetrovs'kogo unĩversitetu”, Т. 21, Вип. 23 (3), s. 130.]
- Михальський Ю., *Наталія Кобринська та ідеологія жіночої емансипації кінця ХІХ – початку ХХ ст.* [в:] „Вісник Львівського торгівельно-економічного університету”, Вип. 14, 2016, с. 31. [Mihal's'kij Ū., *Nataliã Kobrĩns'ka taideologĩã žĩnočĩĩ emansipaciĩ kĩncã ХІХ – počatku ХХ st.* [v:] „Visnik L'vivs'kogotorogovel'no-ekonomĩčnogogo unĩversitetu”, Vip. 14, 2016, s. 31.]
- Павличко С., *Дискурс модернізму в українській літературі*, Київ 1999, с. 87. [Pavličko S., *Diskurs modernĩzmu v ukraĩns'kijliteraturĩ*, Kĩĩv 1999, s. 87.]
- Павлюх М., *Іван Франко і жіночий рух Галичини* [в:] „Українське літературознавство”, Вип. 72, 2010, с. 9–10. [Pavlũh M., *ĩvan Franko i žĩnočĩj ruh Galičĩni* [v:] „Ukraiĩs'keliteraturoznavstvo”, Vip. 72, 2010, s. 9–10.]
- Смоляр Л., *Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. ХІХ – поч. ХХ ст. Сторінки історії*, Одеса 1998, с. 316. [Smolãr L., *Minule zaradi majbutn'ogo. Žĩnočĩj Ruhnaddnĩprãns'koĩ Ukraĩni II pol. ХІХ – poč. ХХ st. Storĩnki iistorĩĩ*, Odesa 1998, s. 316.]
- Шевченко З., *Словник гендерних термінів*, Черкаси 2016, с. 124. [Ševčenko Z., *Slovník gendernih termĩnĩv*, Čerkasi 2016, s. 124.]

Яручик Віктор – завідувач кафедри української літератури, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури; Волинський національний університет імені Лесі Українки

Свіржевська Світлана – магістр Волинського національного університету імені Лесі Українки

zgłoszenie artykułu: 12 lutego 2022
przyjęcie artykułu do druku: 12 czerwca 2022